

Nr 12

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottet ha båda kamrarna den 22 mars 1960 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 103, vari Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementensärenden för den 11 mars 1960, föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen; samt

2) lag om ändrad lydelse av 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253).

I propositionen föreslås vissa ändringar i vallagstiftningen, avsedda att tillämpas redan vid årets andrakammarval. Mest genomgripande är förslaget att kravet på röstlängdsutdrag vid röstningen inför särskilda röstmottagare slopas, tills vidare dock endast vid andrakammarvalen. Röstlängdsutdragen skall ersättas av de s. k. röstkort, vilka för närvarande brukar ut-sändas av ett stort antal valnämnder. Propositionen innehåller vidare förslag att röstsedlar skall kunna utläggas i anslutning till vallokalen eller i själva vallokalen samt att äktamakekuvert och de ytterkuvert, vilka enligt förslaget skall användas vid röstning inför särskilda röstmottagare, skall på statsverkets bekostnad tillhandahållas politiskt parti, som är representerat i riksdagen.

Beträffande de skäl, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen *dels* motionen nr 580 i första kammaren av herr *Eskilsson* och *dels* de likalydande motionerna nr 581 i första kammaren av herr *Aman* och nr 738 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Göteborg.

I motionen I: 580 föreslås att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

I motionerna I: 581 och II: 738 föreslås en sådan överarbetning av det i propositionen framlagda förslaget att lagtexten kompletteras med en anvisning att försändelser till anställda ombord på fartyg skall — om den röstbe-

rättigade begär röstkort senast två månader före valdagen — utsändas till adressaten med flygpostbefordran senast 45 dagar före valdagen och att även i de fall sådan röstberättigad uppger adress i hemlandet, t. ex. rederi-adress f. v. b., försändelsen skall frankeras för flygpostbefordran.

Beträffande motiveringen för de i motionerna framställda förslagen får utskottet hänvisa till vederbörande motioner.

A. Frågan om rätt för de politiska partierna att vid allmänna val utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen

Enligt lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen skall andrakammarval och kommunalval äga rum inför öppna dörrar. Vid valen får ej tal hållas eller tryckta eller skrivna utprop till de väljande tillåtas inom vallokalen. Det åligger de närvarande att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter som valförrättaren för ordningens upprätthållande och valförrättningens behöriga fortgång finner skäl meddela. I vallokalen skall exemplar av vallagarna finnas anslagna samt vid andrakammarval därjämte exemplar av lista upptagande de av länsstyrelsen godkända anmälningarna av kandidater och kartellbeteckningar. Vid valen skall begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken, och blanketter till valsedlar skall tillhandahållas i vallokalen. För att väljare med valhemlighetens bevarande skall kunna inlägga sin valsedel i valkuvert, skall ett lämpligt antal avskilda platser finnas i vallokalen. Det åligger valförrättaren att vaka över att väljarens förhållanden där ej kan iakttagas av någon.

Det ankommer på väljarna själva att uppgöra valsedlarna. I verkligheten ombesörjer emellertid de politiska partierna tryckning av valsedlar, som genom partiernas försorg utsändes eller utdelas till väljarna. Valförrättaren, som skall tillhandahålla blanketter till valsedlar, får icke taga någon befattning med utdelandet av valsedlar med utsatt valbeteckning och valkrets-beteckning eller med olika partibeteckningar och kandidatnamn. Sålunda har regeringsrätten ansett, att valnämnders förfarande att under någon del av valförrättningen i samband med utlämnandet av valkuvert tillställa valmännen jämväl valsedel har varit ägnat att kränka valfriheten, varför valet har upphävts (RÅ ref. 65/1926). Däremot har valhemligheten icke ansetts kränkt därav, att de olika partiernas valsedlar, enligt beslut av valnämnden, varit utlagda på bord i vallokalen (RÅ not. S 333/1938).

Vid en vid 1958 års A-riksdag väckt motion (I: 253) föreslogs sådan ändring i vallagarna, att skyldighet skulle föreligga för valförrättare att möjliggöra för partier (valkorporationer) att i anslutning till vallokalen lägga ut valsedlar. Konstitutionsutskottet fann motionens syfte beaktansvärt men ansåg, att närmare utredning borde föregå den åsyftade ändringen av vallagarna. Utskottet anförde i sitt utlåtande (nr 8) bl. a., att tillhandahållande av valsedlar i eller i anslutning till vallokalen endast borde få ske

under sådana former, att valhemligheten och valfriheten till fullo bevarades, och ordningen vid valförrättningen upprätthölls samt framhöll, att det var angeläget, att bestämmelserna fick en sådan utformning, att icke ny kassationsgrund tillskapades. I enlighet med konstitutionsutskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse den 21 mars 1958, nr 138, om utredning och förslag till de ändringar i lagen om val till riksdagen och kommunala vallagen, som erfordrades för att de politiska partierna skulle få rätt att vid allmänna val utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen.

Sedan nämnda riksdagsskrivelse överlämnats till 1955 års *valutredning* att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag, har utredningen i promemoria den 30 oktober 1959 (stencilerad) bl. a. framlagt förslag i det i skrivelsen avhandlade ämnet.

Utredningens förslag som i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande antalet remissinstanser, innebär ett lagfästade av rätten för de politiska partierna att i vallokalen eller i anslutning till densamma utlägga valsedlar. Ett genomförande av ett sådant system, vilket enligt utredningens mening är ägnat att underlätta valdeltagandet, anser utredningen icke vara förenat med några praktiska svårigheter. Enligt utredningens uppfattning är systemet icke ägnat att påverka valhemligheten. Ej heller finner utredningen kritik kunna riktas mot detsamma ur valfrihetssynpunkt. I likhet med konstitutionsutskottet anser utredningen det angeläget att någon ny kassationsgrund ej tillskapas, och utredningen föreslår därför, att valmyndighetens befattning med utläggandet av valsedlar inskränkes till att avse iordningställandet av erforderligt utrymme för ändamålet.

Departementschefen har i princip anslutit sig till utredningens förslag.

B. Frågan om rätt för väljarorganisationer att på statsverkets bekostnad tilldelas äktamakekuvert

Vid val till riksdagens andra kammare må enligt riksdagsordningen make avge valsedel genom andra maken, och enligt kommunala vallagen gäller motsvarande för kommunalvalens vidkommande. Närmare bestämmelser om röstning genom äkta make finns i lagen om val till riksdagen samt i kommunala vallagen. Då äkta make vill avgiva valsedel genom andra maken, skall valsedelsförsändelse anordnas. För försändelsen får enbart användas särskilda härför avsedda kuvert, ett valkuvert (innerkuvert) och ett ytterkuvert. Kuverten tillverkas endast genom statsverkets försorg. Vid andrakammarval tillhandahålls kuverten på statsverkets bekostnad valnämnden eller magistraten samt röstmottagare. För kommunalval gäller att ifrågavarande kuvert endast tillställs röstmottagare på statsverkets bekostnad, medan kommuner och församlingar erhåller dem mot ersättning. Före varje val skall kuvert i god tid finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer,

åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. Inrikesdepartementet, hos vilket ansvaret ligger för att valtillbehör finns att tillgå, inforrar före varje val från länsstyrelserna uppgift om behovet av olika valkuvert inom länen. Genom departementets försorg beställs därefter för de olika valorganen erforderligt antal kuvert hos ett tryckeri. De år allmänna kommunalval skall förrättas omfattar beställningen valtillbehör till samtliga sådana val, således även till municipal- och kyrkofullmäktigvalen. Till tryckeriet får sedan vederbörande valorgan vända sig för att erhålla sin del av kuverten, och i den mån statsverket skall stå för kostnaden för kuverten sänder tryckeriet räkning till departementet, medan i övrigt betalning erläggs direkt till företaget. Partiorganisationerna får göra sina beställningar på egen hand hos vederbörande tryckeri.

I två vid 1958 års A-riksdag väckta motioner, I: 304 och I: 305, föreslogs att varje i riksdagen representerat politiskt parti skulle av statsverket erhålla äktamakekuvert i viss angiven omfattning.

Konstitutionsutskottet, till vilket motionen nr I: 305 hänvisades, fann i sitt utlåtande nr 16, att den väckta frågan borde ses i ett vidare sammanhang än som skett i den ifrågavarande motionen, och ansåg en närmare utredning i ämnet böra föregå en lagändring. I enlighet med utskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse den 16 april 1958, nr 189, om utredning och förslag till sådana ändringar i vallagarna att väljarorganisationer på statsverkets bekostnad tilldelas äktamakekuvert.

Riksdagsskrivelsen överlämnades till 1955 års *valutredning* att tagas under övertägande vid fullgörandet av utredningens uppdrag. I sin promemoria den 30 oktober 1959 har utredningen framlagt förslag i det berörda ämnet.

Enligt utredningens förslag, som tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser, skall varje i riksdagen representerat politiskt parti på statsverkets bekostnad erhålla äktamakekuvert. Förslaget har av utredningen motiverats med att en sådan ordning skulle väsentligt underlätta valdeltagandet. Utredningen har påpekat, att väljarna i stor utsträckning vant sig vid att i valfrågor vända sig till väljarorganisationernas valbyråer eller ombud och att det därför får anses lämpligt att väljarnas önskemål i fråga om äktamakekuvert kan tillgodoses av organisationerna.

Departementschefen framhåller att de invändningar, som framkommit gentemot förslaget, huvudsakligen grundas på den kostnadsökning som förslagets genomförande skulle medföra för statsverket. Emellertid räknar departementschefen med att kostnaderna ej blir av sådan omfattning, att det finns anledning att med hänsyn därtill avstå från den rationalisering av valförfarandet som förslagets genomförande skulle innebära. Kostnaderna för tillhandahållande av kuvert åt väljarorganisationerna finner departementschefen i viss mån motvägas av minskat arbete och inbesparade kostnader för det allmännas organ. Departementschefen säger sig därför vilja förorda, att den ifrågavarande reformen genomföres.

C. Frågan om röstlängdsutdragens avskaffande

Enligt 71 § 1 mom. lagen om val till riksdagen skall väljare, som avlämnar valsedel å postanstalt, beskickning eller konsulat, inneha för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen för valet samt den länsstyrelse, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör.

Jämlikt 71 § 2 mom. skall röstlängdsutdrag utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som därtill av länsstyrelsen förordnas. Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen. Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall därom antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller också till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevitnad ansökan. Ansökan må även insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökningen till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort. Om så begäres, skall utdrag med posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

Vad nu sagts i avseende å magistrat skall jämlikt 90 § i stad utan magistrat i tillämpliga delar gälla om den valnämnd, som skall finnas för sådan stad. Även den särskilda valnämnden i Stockholm är jämlikt 90 a § i dessa avseenden jämställd med magistrat.

I fråga om kommunalval har bestämmelser, motsvarande de nu återgivna upptagits i 36 och 63 §§ kommunala vallagen.

I promemoria den 8 februari 1960 (stencilerad) har *1955 års valutredning* behandlat frågan om röstlängdsutdragens avskaffande.

Enligt vad utredningen framhåller medför bruket av röstlängdsutdrag betydande fördelar, icke blott ur valsäkerhetssynpunkt utan även i rent praktiskt hänseende. Sålunda underlättar röstlängdsutdraget röstningen både för väljaren och röstmottagaren och de uppgifter utdraget innehåller gör det möjligt att vid sammanräkningsförrättningen snabbt återfinna väljaren i röstlängden. Bruket av röstlängdsutdrag förorsakar emellertid såväl allmänheten som myndigheterna ett avsevärt besvär. Röstlängdsutdraget utfärdas först efter särskild beställning, som alltid måste göras av väljaren

själv, oavsett var han befinner sig. Anskaffandet förutsätter således ett visst mått av initiativ och förutseende från väljarens sida. För valmyndigheterna, som har att svara för utfärdandet, medför detta ett omfattande arbete med registrering och expediering, vilket tar i anspråk en oproportionerligt stor del av den tid, som står till förfogande för valförberedelserna. Visserligen torde det vara möjligt att i viss mån förenkla och underlätta proceduren med utfärdandet av röstlängdsutdrag — bl. a. genom att förteckningen över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt över utfärdade utdrag fick föras i form av lösbladssystem. Men det väsentliga arbetet skulle dock alltjämt kvarstå. En ännu större nackdel än det besvär beställning och utfärdande medför för väljare och valmyndigheter torde dock vara, att kravet på röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet i vissa fall kan utgöra ett faktiskt hinder för en väljare att utöva sin rösträtt. Detta blir fallet om behovet av röstlängdsutdrag aktualiseras för sent för att utdrag skall hinna beställas. Och även om beställningen göres i god tid före valet, kan det inte sällan vara svårt att med röstlängdsutdrag nå sådana väljare, som vistas å avlägsna orter utom riket eller befinner sig på resor. För väljare utan starkare intresse för valet kan också tvånget att på förhand anskaffa röstlängdsutdrag, för den händelse de är förhindrade att rösta i det egna valdistriktet, föranleda att de helt avstår från att rösta.

Valutredningen har därför kommit till den uppfattningen, att det nuvarande kravet på innehav av röstlängdsutdrag vid röstning utom det egna valdistriktet bör avskaffas, därest röstlängdsutdraget finnes kunna ersättas av någon handling, som väljarna ändock innehar och som innehåller de för röstningen och sammanräkningen erforderliga uppgifterna. Utredningen har därvid funnit sig böra ta ställning till frågan huruvida röstlängdsutdragen bör ersättas med de röstkort, som numera inom åtskilliga orter före ett val utsändes av magistraten eller valnämnden till samtliga röstberättigade. Enligt utredningen har utsändandet av röstkort, ehuru bestämmelser härom saknas helt och hållet i vallagarna, fått en allt större omfattning. Till folkomröstningen 1957 utsändes röstkort sålunda till 70 procent av hela antalet röstberättigade.

Efter en ingående undersökning har utredningen funnit, att röstkorten med vissa kompletteringar skulle med fördel kunna ersätta röstlängdsutdragen. Utredningen har därför föreslagit att röstlängdsutdragen avskaffas och ersättes med röstkort. Med den föreslagna ordningen skall utsändningen av röstkort bli obligatorisk. Enligt utredningens förslag skall röstkorten upprättas genom valnämndens eller magistratens försorg och innehålla i huvudsak samma uppgifter som röstlängdsutdragen gjort. Röstkorten skall enligt förslaget översändas till de röstberättigade senast å tjugofemte dagen före valdagen. Något krav på att röstkorten skall utsändas såsom rekommenderad försändelse bör enligt utredningen icke uppställas, men å andra sidan bör korten icke utsändas som masskorsband. För den händelse väljaren saknar

röstkort — utsänt sådant har icke kommit honom till handa eller efteråt förkommit — skall han ha rätt att efter rekvisition hos valnämnd eller magistrat erhålla ett nytt röstkort. Sådan rekvisition skall kunna ske helt formlöst. Den som vid valet beräknas vara utomlands kan ha intresse av att röstkortet expedieras till honom redan innan den allmänna utsändningen härav äger rum. På särskild framställning skall jämväl sådan röstberättigad kunna få röstkort sig tillställt. Utredningen anser det icke erforderligt att införa bestämmelser om registrering av särskilt expedierade röstkort.

Röstning utom det egna distriktet skall enligt förslaget tillgå så, att väljaren inställer sig hos röstmottagaren — vanligen postanstalt — och därvid företer sitt röstkort ävensom avlämnar ett ytterkuvert, på vilket han överfört vissa uppgifter från röstkortet samt inför rösttagaren tecknat sitt namn. Väljaren får därefter ett vanligt valkuvert, i vilket han på avskild plats i röstningslokalen inlägger sin valsedel. Sedan valkuvertet tillslutits, överlämnar han detsamma till röstmottagaren, som inlägger det i ytterkuvertet. Med hänsyn till risken att röstkort någon gång kan komma att tillställas fel person är det enligt förslaget avsett att röstmottagaren skall kunna kräva legitimation av väljaren.

Utredningsförslaget har fått ett övervägande gynnsamt mottagande i *remissyttrandena*. Den förbättrade service för den röstande allmänheten som förslagets genomförande skulle medföra har sålunda på många håll hälsats med tillfredsställelse. Kritiska röster har dock ej saknats. Det har hävdats, att en alltför långt driven förenkling av poströstningsförfarandet skulle medföra att antalet poströstande skulle öka i en utsträckning som vore ägnad att komplicera och försena sammanräkningsförfarandet. Vidare har framförts den invändningen att arbetsökningen för valnämnderna i de många landsbygdskommuner, där röstkort hittills ej kommit till användning, skulle ytterligare öka de redan kännbara svårigheterna att uppbringa personer som är villiga att medverka som ordförande eller ledamot i valnämnd. Det har även gjorts gällande, att valsäkerheten ej blir i erforderlig grad tillgodosedd med det föreslagna systemet. En remissinstans har avstyrkt förslaget med hänvisning till svårigheten att medhinna utsändning av röstkorten vid nyval.

Departementschefen erinrar till en början om att frågan om användningen av röstlängdsutdrag vid röstning inför särskilda röstmottagare prövats vid åtskilliga tillfällen under de senaste årtiondena. Enligt departementschefen torde därvid knappast ha rått meningsskiljaktighet om att det krav på företeende av röstlängdsutdrag, som uppställts för sådan röstning medför ett ganska kännbart besvär både för väljarna och valmyndigheterna. Vidare föreligger den olägenheten med nuvarande ordning att i sådana fall då behovet av röstlängdsutdrag aktualiserats först kort tid före valdagen utfärdandet av röstlängdsutdrag icke alltid medhinnes.

Efter att i huvudsak ha refererat valutredningens förslag och det mottagande som detta fått vid remissbehandlingen anför departementschefen följande:

För egen del vill jag understryka, att det är av den allra största betydelse att det totala valdeltagandet blir så stort som möjligt. För främjande av detta viktiga intresse är det, med hänsyn till den starkt ökade rörligheten i dagens samhälle, nödvändigt att anordningarna för röstning utom hemorten är enkla och bekväma. Utredningsförslaget innebär ur denna synpunkt påtagliga fördelar. Att det föreslagna systemet ur andra synpunkter skulle kunna medföra vissa olägenheter i jämförelse med nu gällande ordning bör under dessa förhållanden ej hindra förslaget genomförande. Jag är medveten om att svårigheter med hänsyn till tidsfaktorn kan uppkomma vid användning av systemet då val äger rum efter riksdagsupplösning. I en sådan exceptionell situation torde emellertid särskilda anordningar få vidtagas för att snabbt iordningställa och utsända röstkortet. Ur säkerhetssynpunkt förefaller de principer som utredningen utformat för det nya systemet vara tillfredsställande. Jag anser mig med hänsyn till det sagda kunna rekommendera att utredningens förslag lägges till grund för lagstiftning.

Utredningens förslag avser endast valen till riksdagens andra kammare. Tanken är emellertid att samma system skall genomföras även beträffande kommunalvalen. Det är avsett, att förslag till motsvarande ändringar i den kommunala vallagen skall föreläggas riksdagen i så god tid att den nya metoden kan användas vid 1962 års kommunalval.

Enligt utredningens förslag skall den röstande med ledning av röstkortets uppgifter ifylla ett särskilt ytterkuvert, som därefter skall användas vid röstningen. Departementschefen anser, att det bör ankomma på väljaren själv att ifylla ytterkuvertet, men att det bör åligga röstmottagaren att vid mottagandet av ytterkuvertet granska de därå ifyllda uppgifterna. För att underlätta särskilt postfunktionärernas arbete med röstmottagningen bör enligt departementschefen ytterkuverten kunna ifyllas redan på förhand. Såsom utredningen föreslagit bör därför ytterkuverten i god tid före valet finnas tillgängliga hos röstmottagarna. Departementschefen finner det vara en naturlig uppgift för väljarorganisationerna att gå väljarna tillhanda även med ifyllandet av ytterkuverten. Han föreslår därför att de partier, som är representerade i riksdagen, får kostnadsfri tilldelning även av ytterkuvert.

I fortsättningen erinrar departementschefen om att den nya ordningen kan väntas medföra en ökning av antalet poströstande, och att denna ökning till stor del torde komma att hänföra sig till sådana röstande, som först på själva valdagen bestämmer sig för att resa bort från hemorten. Vidare anför departementschefen följande:

Frekvensen av antalet poströstande torde även påverkas av de tider, då röstning äger rum i de röstandes egna valdistrikt. Enligt 58 § första stycket vallagen gäller som huvudregel att valet skall börja klockan 9 och fortgå till klockan 15 samt därefter fortsättas på landet från klockan 17 till klockan 20 och i stad till klockan 21. Det är sannolikt, att om valet börjar redan klockan 8 på morgonen åtskilliga personer, som eljest skulle röstat på postanstalt, i stället kommer att rösta i det egna valdistriktet. De personer, som planerat att på valdagen bege sig ut i skog och mark, får därigenom bättre möjlighet att rösta redan innan de beger sig hemifrån. Vidare

synes det vara ägnat att motverka ökningen av poströstningen om personer, bosatta på landsbygden, finge möjlighet att rösta ända till klockan 9 på kvällen. Jag förordar därför att sådan ändring vidtages i 58 § första stycket vallagen att däri som huvudregel föreskrives att valet — såväl på landet som i stad — skall börja redan klockan 8 på morgonen och att detsamma därefter skall fortsättas även å landet från klockan 17 till 21.

Enligt 58 § andra stycket har länsstyrelse möjlighet att på framställning av valförrättaren förordna om andra tider för valets förrättande än de som finns angivna i första stycket av samma paragraf. Sådana förordnanden brukar länsstyrelserna också i mycket stor utsträckning meddela. Detta medför emellertid den olägenheten att valet äger rum på de mest skiftande tider i de olika valdistrikten. För allmänheten vore det en fördel om valet ägde rum på i huvudsak samma tider över hela landet. Förhållandena är emellertid skiftande på olika håll i landet, och det kan vara motiverat, att i vissa fall undantag göres från de tider, som gäller enligt huvudregeln. Jag är därför icke beredd att utan närmare utredning förordna någon ändring i de regler, enligt vilka länsstyrelsen äger förordna om andra tider. Jag vill emellertid framhålla angelägenheten av att länsstyrelserna härvidlag iakttager viss återhållsamhet samt att — om undantag medges — i huvudsak samma valtider fixeras inom hela länet eller sammanhängande eller slutna delar därav. För att ökningen av poströstningen icke skall bli alltför påtaglig, torde det vara ofrånkomligt, att valet i de olika valdistrikten pågår längre än vad som hittills varit brukligt.

Med hänsyn till att de nya reglerna i lagen om val till riksdagen skall tillämpas redan vid årets andrakammarval bör enligt departementschefen ändringarna i nämnda lag träda i kraft snarast möjligt. Ändringarna i den kommunala vallagen avses träda i kraft den 1 juli i år.

Utskottet

De i propositionen framlagda förslagen att röstsedlar skall kunna utläggas i anslutning till vallokalen eller i själva vallokalen samt att äktamakeupert skall på statsverkets bekostnad tillhandahållas politiskt parti, som är representerat i riksdagen, ger icke anledning till någon erinran från utskottets sida. Utskottet tillstyrker därför i förevarande delar propositionen och avstyrker i samma avseende motionen I: 580.

Vad därefter angår det i propositionen väckta förslaget att röstlängdsutdragen vid andrakammarval skall avskaffas och ersättas av röstkort finner utskottet de fördelar, som är att vinna genom förslaget, bl. a. att valdeltagandet härigenom främjas, vara så betydande att de mer än väl uppväger olägenheterna med detsamma. Sedan praktiska erfarenheter vunnits av den nya ordningen finnes dessutom möjlighet att vidtaga de jämkningar av ifrågavarande bestämmelser, som kan ha visat sig påkallade. Utskottet tillstyrker därför propositionens förslag om att ersätta röstlängdsutdragen med röstkort och avstyrker alltså i samma hänseende motionen I: 580.

Med anledning av det i motionen I: 581 och II: 738 väckta förslaget, som syftar till att underlätta valdeltagandet för sjömän, vill utskottet först erinra om att — såsom framgår av utskottets utlåtande nr B 5 år 1958 — 1955

års valutredning enligt de givna riktlinjerna för densamma skall behandla frågan om sjömannens möjligheter att utöva sin rösträtt. Enligt vad utskottet erfarit är detta spörsmål alltjämt föremål för valutredningens behandling. Innan utredningen slutfört sitt arbete i denna del anser utskottet sig icke böra tillstyrka att några särbestämmelser nu införas i lagen om val till riksdagen med avseende å röstkortets expediering till anställda ombord å fartyg. Deras intresse av att i god tid före valet erhålla röstkort kan enligt utskottets förmenande tillgodoses redan inom ramen för det i propositionen framlagda lagförslaget. Enligt förslaget skall nämligen röstkort utsändas senast å tjugufemte dagen före valdagen. Den som vid valet beräknas vara utomlands skall vidare enligt förslaget på särskild framställning kunna få röstkort sig tillställt redan innan den allmänna utsändningen härav äger rum. Utskottet finner det dock angeläget att för de myndigheter, som ha att utfärda röstkort, anvisningar meddelas i administrativ väg därom att expedieringen av röstkort till bl. a. anställda å fartyg skall ske med största möjliga skyndsamhet och på mest ändamålsenliga sätt. Utskottet förutsätter att vad utskottet här anfört beaktas inom vederbörande departement vid utarbetande av anvisningar till valmyndigheterna. Härigenom torde det väsentliga syftet med de nu förevarande motionerna I: 581 och II: 738 för närvarande tillgodoses i avvaktan på slutförandet av valutredningens arbete i det angivna ämnet.

Vad angår de i propositionen framlagda förslagen i övrigt finner utskottet desamma icke giva anledning till någon erinran.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A) att riksdagen, med avslag å motionen I: 580 samt med bifall till propositionen nr 103, måtte antaga följande

1) Lag

angående ändring i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen

Härigenom förordnas, att i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skall införas en ny paragraf, betecknad 55 a §, av nedan angivna innehåll samt att 58, 60, 71, 73, 74, 77, 95 och 96 §§ samma lag¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

55 a §.

Då val i hela riket till andra kammaren skall förrättas, skall, i den mån icke Konungen annorledes för-

¹ Senaste lydelse, se beträffande 58 § SFS 1927: 159, beträffande 60, 77, 95 och 96 §§ SFS 1944: 84, beträffande 71 och 73 §§ SFS 1956: 299 samt beträffande 74 § SFS 1957: 159.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

ordnar, för envar i röstlängden som röstberättigad vid valet upptagen person genom valnämndens eller magistratens försorg upprättas röstkort, utvisande den röstberättigades namn, yrke eller titel, det valdistrikt den röstberättigade tillhör, dagen för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets den röstberättigade tillhör.

Röstkorten skola senast å tjugofemte dagen före valdagen med posten översändas till de röstberättigade.

Då annat val till andra kammaren än i första stycket sägs skall förrättas eller då röstkort förkommit, icke utsänts eller ej kommit den röstberättigade till handa, äger röstberättigad efter därom gjord framställning erhålla röstkort. Röstberättigad, som avses i 70 § 2 eller 3 mom., äger, innan röstkorten blivit på sätt ovan i andra stycket sägs översända till de röstberättigade, efter framställning erhålla röstkort.

Framställning om erhållande av röstkort skall göras skriftligen eller muntligen till valnämnden eller magistraten. Vid framställningen skall uppgivas den röstberättigades fullständiga namn och födelsetid samt hemvist i den ort, där han är uppförd i röstlängd. Där så begäres skall röstkortet med posten tillställas den röstberättigade. Möter för upprättande av röstkort hinder, som icke omedelbart kan delgivas sökanden, skall meddelande med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till honom.

Röstkort må ej utlämnas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller för-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

sedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen. Röstkort som utfärdats för visst val må användas vid val, som hålles därefter, såframt röstlängden alltjämt länder till efterrättelse.

Närmare föreskrifter i avseende å röstkortens upprättande meddelas av Konungen.

58 §.

Valet skall börja klockan nio förmiddagen och fortgå till klockan tre eftermiddagen samt därefter fortsättas å landet från klockan fem till klockan åtta och i stad från klockan fem till klockan nio eftermiddagen; dock att, där högmässogudstjänst å valdagen hålles i den församling, till vilken valdistriktet hör, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

Där å — — — — — sju eftermiddagen.

Valet skall pågå mellan klockan åtta förmiddagen och klockan tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och klockan nio eftermiddagen; dock att, där högmässogudstjänst å valdagen hålles i den församling, till vilken valdistriktet hör, uppehåll göres för den tid gudstjänsten pågår.

60 §.

Vid valförrättningen — — — — — i 96 §.
Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen.

I vallokalen — — — — — kunna iakttagas.

Vid valet — — — — — är tom.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen. Särskilt utrymme, där valsedlar kunna utläggas, skall finnas anordnat antingen i anslutning till vallokalen eller, om så ej lämpligen kan ske, i denna.

71 §.

1. Väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, skall innehava för sådant ändamål utfärdat utdrag ur röstlängden i det valdistrikt han tillhör, utvisande att han där är upptagen såsom röstberättigad vid valet, dagen

Väljare, som avlämnar valsedel enligt 70 §, skall innehava röstkort. Är väljaren ej för röstmottagaren känd, skall han styrka sin identitet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

för valet samt den Konungens befallningshavande, som skall verkställa röstsammanräkning för den valkrets väljaren tillhör. Röstlängdsutdrag tecknas å ytterkuvert, varom förmäles i 73 §. Formulär till utdrag fastställes av Konungen.

2. Röstlängdsutdrag, som avses i 1 mom., utfärdas på landet av valnämndens ordförande eller dennes suppleant och i stad av den magistraten därtill förordnar. I kommun på landet må röstlängdsutdrag jämväl utfärdas av den som därtill förordnas; sådant förordnande meddelas av Konungens befallningshavande, där det finnes erforderligt.

Röstlängdsutdrag må ej utfärdas före det röstlängden blivit, på sätt i 45 § sista stycket sägs, underskriven eller försedd med intyg, att anmärkning mot densamma ej inom behörig tid framställts, ej heller senare än dagen före valdagen.

Den som vill erhålla röstlängdsutdrag rörande sin rösträtt skall därom antingen personligen göra framställning hos den som äger utfärda utdraget eller ock till denne låta inlämna eller med posten insända egenhändigt undertecknad, av minst en person bevittnad ansökan. Ansökan må ock insändas till kommunalnämndens ordförande eller magistraten i den ort, där sökanden är uppförd i röstlängd, och skall i sådant fall ordföranden eller magistraten ofördröjligen överlämna ansökan till den som har att utfärda utdraget. I ansökan bör uppgivas den sökandes fullständiga namn, födelseår och hemvist inom nämnda ort.

Där så begäres, skall utdrag med

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

posten översändas till sökanden. Möter, då ansökan inkommit med posten, hinder för utfärdande av begärt utdrag, skall meddelande härom med angivande av hindrets art ofördröjligen översändas till sökanden.

3. Över gjorda ansökningar om röstlängdsutdrag samt utfärdade utdrag skall utdragsutfärdaren föra förteckning enligt av Konungen fastställt formulär. Överlämnas utdrag till sökanden personligen, skall denne i förteckningen genom sin namnteckning erkänna, att han mottagit det samma. I annat fall skall utfärdaren i förteckningen anmärka till vem utdraget överlämnats eller under vilken adress det avsänts till sökanden.

Förteckning, som här avses, skall av utdragsutfärdaren omedelbart efter valet insändas till Konungens befallningshavande.

73 §.

Vid röstningen skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt särskilda ytterkuvert. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren samt avlämna det med röstlängdsutdrag försedda ytterkuvertet, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å kuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes röstlängdsutdraget vara i

Vid röstningen skola användas sådana valkuvert, som avses i 60 §, samt särskilda ytterkuvert, å vilka röstkortets uppgifter skola kunna ifyllas. Om beskaffenheten av kuvert och tillhandahållande därav stadgas i 96 §.

Väljaren skall personligen inställa sig hos röstmottagaren. Han skall därvid förete sitt röstkort samt avlämna ytterkuvertet vederbörligen ifyllt, sedan han å detsamma inför röstmottagaren tecknat sitt namn. Sker röstningen före valdagen, skall väljaren å ytterkuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för honom enligt 70 § 2 eller 3 mom. kan medföra rätt till sådan röstning.

Finnes ytterkuvertet vara i behörig

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

behörig ordning och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den utdraget avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

Väljaren skall — — — — — till röstmottagaren.

Är valkuvertet — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — fastställt formulär.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

ordning ifyllt och föreligger ej anledning antaga, att väljaren är annan än den röstkortet avser, samt synes, där röstningen sker före valdagen, den å kuvertet tecknade uppgiften sannolik, erhåller väljaren av röstmottagaren ett valkuvert.

74 §.

Äkta make — — — — — 63 §§ sägs.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, avlämnar till röstmottagaren valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert försett med sådant röstlängdsutdrag, som i 71 § sägs, rörande sistnämnda make.

Äkta make, som vill avgiva valsedel för andra maken jämlikt denna paragraf, skall förete röstkort för denna make samt avlämna valsedelsförsändelsen jämte ytterkuvert ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Härjämte skall han å ytterkuvertet teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat försändelsen.

Finnes att röstlängdsutdraget är i behörig ordning samt att försändelsens ytterkuvert är sådant, som avses i 63 §, och tillslutet, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i det med röstlängdsutdrag förseddä ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

Finnes att ytterkuvertet är i behörig ordning ifyllt samt att valsedelsförsändelsen är i behörigt skick och tillsluten, mottages försändelsen; i annat fall skall den ej mottagas. Röstmottagaren inlägger i avlämnarens närvaro mottagen försändelse i ytterkuvertet samt antecknar därå orten och dagen för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

77 §.

1. Å utsatt — — — — — öppna dörrar.

2. Hava ytterkuvert — — — — — förda förteckningen.

Inkomma ytterkuvert — — — — — på valet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *röstlängdsutdrag*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det i *röstlängdsutdraget* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

Övriga ytterkuvert — — — — — såsom ogillt.

4. Valprotokollen uppläsas — — — — — på valet.

3. Därefter granskas ytterkuverten och därå tecknade *uppgifter*. Förekommer skälig anledning antaga, att ytterkuvert blivit efter tillslutandet öppnat, eller finnas flera ytterkuvert härröra från samma väljare, lämnas dessa ytterkuvert orubbade, och däri inneslutna valsedlar inverka ej på valet. Lag samma vare, där väljaren icke är i röstlängden för det å *yttterkuvertet* angivna valdistriktet upptagen såsom röstberättigad eller där denne har utövat sin rösträtt vid valförrättningen.

95 §.

Valnämnden eller — — — — — ordentligen verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat, skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande eller magistrat *samt för blanketter till röstkort*, skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

96 §.

Kuvert, varom förmåles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas, i 60 och 63 §§ *omförmälda kuvert valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare samt ytterkuvert, som avses i 73 §, de personer, vilka hava*

Kuvert, varom förmåles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas *valnämnden eller magistraten ävensom röstmottagare. I 63 § omförmälda kuvert ävensom ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets be-*

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

att utfärda röstlängdsutdrag enligt 71 § 2 mom.

I 63 § omnämnda kuvert skola i god tid före valet finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna.

kostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 63 § omnämnda kuvert *och ytterkuvert som avses i 73 §* skola i god tid före valet finnas tillgängliga på landet hos ordförande och ledamöter i valnämnd och i kommunalnämnd samt i stad hos magistraten eller valnämnden ävensom hos de tjänstemän eller andra personer, åt vilka magistraten eller valnämnden uppdrager att i sådant hänseende tillhandagå väljarna. *Nyssnämnda ytterkuvert skola inom samma tid härjämte finnas tillgängliga å fast postanstalt samt å svensk beskickning eller svenskt konsulat, där röstmottagning äger rum.*

Det åligger — — — — — 73 §§ sägs.

Blanketter till — — — — — eller magistraten.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

2) Lag

om ändrad lydelse av 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)

Härigenom förordnas, att 26 och 60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Vid valförrättning — — — — — i 60 §.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen.

Blanketter till valsedlar skola tillhandahållas i vallokalen. *Särskilt utrymme, där valsedlar kunna utläggas, skall finnas anordnat antingen i an-*

¹ Senaste lydelse av 26 och 60 §§, se SFS 1942: 177.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

*slutning till vallokalen eller, om så ej
lämpligen kan ske, i denna.*

I vallokalen — — — — — kunna iakttagas.

Vid valet — — — — — är tom.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — statsverkets försorg.

I 26 och — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmåles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad.

Kuvert, som avses i 29 §, och valkuvert, varom förmåles i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. *Kuvert, som i förstnämnda paragraf sägs, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.*

Ytterkuvert, som — — — — — enligt 36 § 2 mom.

I 29 § — — — — — tillhandagå väljarna.

Det åligger — — — — — 38 §§ sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1960.

B) att motionerna I: 581 och II: 738 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört och hemställt.

Utskottet får vidare med stöd av 59 § riksdagsordningen hemställa, att utskottets förevarande utlåtande måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Stockholm den 1 april 1960

På konstitutionsutskottets vägnar:

BENGT ELMGREN

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Elmgren, Damström, Ollén, Torsten Andersson, Olsén, Sveningsson, Erik Olsson, Nils-Eric Gustafsson, Palm* och Hedblom; samt

från a n d r a kammaren: herrar Pettersson i Norregård*, Jonsson i Haverö, Gustafsson i Bogla*, Hammar, Alemyr, Hamrin, fruvar Sjöqvist och Thunvall, herrar Andersson i Billingsfors och Gansmoe.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Sveningsson*, som anfört följande:

Utskottet framhåller att förslaget om införandet av röstkort är förenat med olägenheter. Enligt min mening och med stöd av de erinringar mot förslaget som framförts i vissa remissutlåtanden kommer ett avskaffande av röstlängdsutdragen och införande av röstkort att föranleda en sådan förändring i röstavlämnandet att denna fråga icke borde ha forcerats att gälla vid höstens val. I stället borde frågan bli föremål för ytterligare utredning och övervägande. Under hänvisning till vad som anförts i motion nr I: 580 hemställas, att riksdagen måtte avslå den förevarande propositionen.